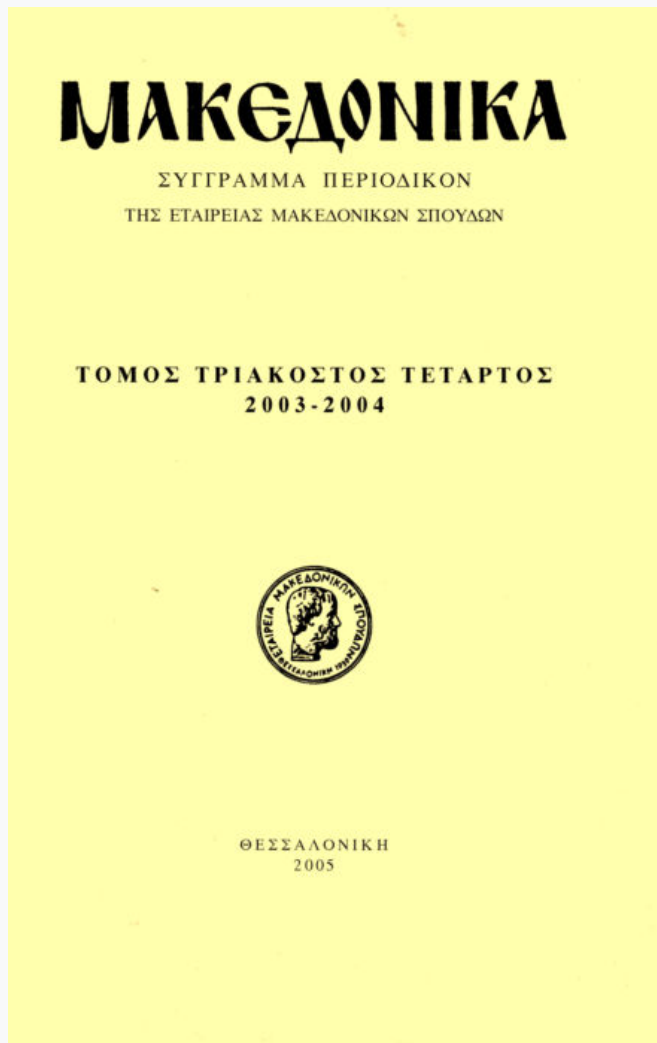

Μακεδονικά

Τόμ. 34, Αρ. 1 (2004)

Νικόλαος Δημ. Σιώκης, Η ιστορία και τα κειμήλια των ιερών ναών Αγίου Νικολάου και Αγίου Δημητρίου Κλεισούρας Καστοριάς

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.891](https://doi.org/10.12681/makedonika.891)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (2004). Νικόλαος Δημ. Σιώκης, Η ιστορία και τα κειμήλια των ιερών ναών Αγίου Νικολάου και Αγίου Δημητρίου Κλεισούρας Καστοριάς. *Μακεδονικά*, 34(1), 443–445. <https://doi.org/10.12681/makedonika.891>

Τέλος, το ἔβδομο κεφάλαιο, το σχετικό με τις συλλογικές μορφές της εθνικής αλληλεγγύης. Το Οικουμενικό Πατριαρχεῖο, ὡς κεντρική συσσωμάτωση τοῦ Γένους, καί οι μερικότερες ἐκδηλώσεις της, ὅπως ἦταν τα εσνάφια (συντηχίες), τα ἀδελφάτα («κλειστοί» σύλλογοι), οι σύλλογοι για την προαγωγή των γραμμάτων, των τεχνῶν καί των επιστημῶν, –εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι στην δεκαετία τοῦ 1880 λειτουργοῦσαν στη μεν Πόλη εἴκοσι τέτοιοι σύλλογοι, στην δε Αθήνα μόλις επτά–, τα παρωχημένα ευρύτερων διεθνῶν οργανώσεων, καί τα φιλογενή καταστήματα, ὅπως νοσοκομεία, γηροκομεία, ὄρφανοτροφεία, καί τα ὁποῖα ἔφθασαν με την πάροδο τοῦ χρόνου να αποτελοῦν το σημαντικότερο συγκρότημα νοσηλείας καί περιθαλψῆς στα Βαλκάνια, ὅπως παρατηρεῖ ο συγγ.

Το ἐδῶ παρουσιάζομενο ἔργο τοῦ κ. Κωνστ. Σβολοπούλου συνιστά την πληρέστερη σύνθεση για την εποποιῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ της Κωνσταντινουπόλεως κατά την περίοδο της μεγάλης τοῦ ακμῆς. Η πρᾶγματευση ὅλων των πτυχῶν αὐτῆς της εποποιΐας ἔχει διεξαχθεῖ με τρόπο μεθοδικό, ἐνδελεχῆ πληρότητα, μόνιμη θεμελίωσή της στις πηγές καί με αντικειμενικότητα ἀξία κάθε εὔπαιδου. Νομίζω ὅτι ο κ. Κωνστ. Σβολοπούλος θα ἀδικήσει το λαμπρό αὐτό ἔργο του, αν δεν προχωρήσει στην ἐκδοση με-τάφρασῆς τοῦ σε μια διεθνή γλώσσα.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Κ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ

Νικόλαος Δημ. Σιώκης, *Ἡ ἱστορία καί τὰ κειμήλια τῶν ἱερῶν ναῶν Ἁγίου Νικολάου καί Ἁγίου Δημητρίου Κλεισούρας Καστοριάς*, ἔκδ. Συλλόγου Ἀπανταχοῦ Κλεισουριέων «Ὁ Ἅγιος Μάρκος», University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2001, σσ. 112. Πρόλογος Σεβασμ. Μητροπολίτου Καστοριάς κ. Σεραφείμ.

Ἡ τοπική ἱστορία καί ὁ πολιτισμός τῆς Μακεδονίας, ἰδιαίτερος κατά τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, εἶναι ἀπὸ τὰ θέματα ποὺ ἐλκύουν τοὺς ἐρευνητές, ὅπως στήν προκειμένη περίπτωση κατά τὴν ὁποία ὁ νέος ἐρευνητής κ. Ν. Δ. Σιώκης ποὺ ἀσχολήθηκε με τὴν ἱστορία καί τὸν πολιτισμὸ μᾶς κωμοπόλεως τῆς Δυτ. Μακεδονίας, τῆς Κλεισούρας δηλονότι ποὺ ἔπαιξε σημαντικό ρόλο κατά τὸν 18ο καί 19ο αἰ. ὄχι μόνον σ' ὅ,τι ἀφορᾷ στὸν στενὸ τοπικὸ χῶρο, ἀλλὰ καί τὸν εὐρύτερο βαλκανικὸ. Ὁ κ. Ν.Δ.Σ. μάλιστα εἰσαγωγικῶς δίδει μίαν συνοπτικὴ ἱστορία τῆς Κλεισούρας ποὺ φέρεται οἰκισθεῖσα κατά τὸν 15ο αἰ. γιὰ νὰ φθάσει στὸ ἀπόγειό της τὴν περίοδο 1750-1880, ὁπότε καί κτίζονται τὰ ἀρχοντικά της, ἰδρύονται τράπεζες καί σχολεῖα, φιλανθρωπικοὶ σύλλογοι καί σωματεῖα. Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ οἱ Κλεισουριῶτες ἰδρύουν στήν Κ. Εὐρώπῃ καί τὴν Β. Βαλκανικὴ τίς κοινότητες τους καί οἱ ἀπόδημοι φροντίζουν πολλαπλῶς γιὰ τὴν πρόοδο τῆς γενέτειράς τους, ἡ ὁποία θὰ ἀναδειχθεῖ ἔξῃχον κέντρο τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος μετέχοντας, λόγω τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς της καί στοὺς λοιποὺς ἀγῶνες τοῦ Γένους. Μεταξὺ τῶν πολιτισμικῶν μνημείων τῆς Κλεισούρας οἱ ναοὶ τῶν Ἁγίων Νικολάου καί Ἁγίου Δημητρίου, με τοὺς ὁποίους ἀσχολεῖται εἰδικῶς ὁ κ. Ν.Δ.Σ. Καί κατ' ἀρχὴν ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου ποὺ ἀνοικοδομήθηκε τὸ 1839, ἑπομένως εἶναι παλαιότερος, ἀλλὰ καί ποὺ πυρπολήθηκε στῆς 2.11.1912 ἀπὸ τοὺς Τούρκους γιὰ νὰ ἀνοικοδομηθεῖ ἐν νέου τὸ 1920-1922. Καί εἶναι εὖλογο κατὰ τὴν πυρπόλησή του νὰ καταστράφηκαν πολλὰ στοιχεῖα τοῦ ναοῦ, ὅπως τὸ περιήφημο ξυλόγλυπτο τέμπλο του. Ὁ κ. Δ.Ν.Σ. δίδει σύντομη περιγραφὴ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν στοιχείων τοῦ ναοῦ, ὁ ὁποῖος, σημειωτέον, δέχθηκε νέο πλήγμα τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1941 ἀπὸ βομβαρδισμὸ τῶν Γερμανῶν.

Παρόμοια μεθοδολογία ακολουθεί ο νέος συγγρ. Ν.Δ.Σ. και για τόν ναό του Ἁγίου Δημητρίου, πού εἶναι καί αὐτός μία τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική μέ ἐξωνάρθηκα, πού κτίσθηκε τό 1856, πάνω σέ ὁμώνυμο ναό τοῦ 1700-αὐτοῦ κατά τήν παράδοση. Ὁ Ν.Δ.Σ. μάλιστα προτείνει τήν ὑπόθεση νά λειτουργοῦσαν ναοί, καί πρὸ τοῦ 1700, ἀφοῦ τό 1773 ἡ Κλεισοῦρα ἦταν, προσωρινῶς καί γιά ἀδιευκρίνιστους λόγους, ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Καστορίας Γενναδίου. Ἄλλωστε ἐγγράφες μαρτυρίες κωδίκων τῆς Κλεισοῦρας μαρτυροῦν, καί μάλιστα μέ ἀσφαλή τεκμηρίωση, τή λειτουργία ναῶν πρὸ τῶν σταθερῶν αὐτῶν ἡμερομηνιῶν ἰδρύσεως τῶν δύο ναῶν, ἥτοι 1839 καί 1856 ἀντιστοίχως. Τό θέμα αὐτό, σέ συνδυασμό μέ τήν ἐκφρασθεῖσα ὑπόθεση, συζητεῖ ὁ κ. Ν.Δ.Σ. ἀξιοποιώντας χρονολογίες ἐγγράφων, ἐνθυμήσεις ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, χρονολογίες ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν κ.λπ. Τόν ἀπασχολεῖ, ἐπίσης, τό ξυλόγλυπτο τέμπλο τοῦ ναοῦ, τό ὁποῖο καί περιγράφει λεπτομερειακῶς, προσέχοντας μάλιστα καί τή χρονολογία πού κατασκευάσθηκε, τό 1819: ἔνα ἔτος ἀργότερα, τό 1820, κατασκευάσθηκε τό Προσκυνητάρι. Συνδρομητές στήν κατασκευή τέμπλου, προσκυνηταρίου καί δεσποτικῶν θρόνων ὁ Γεώργιος Οὐρμάν, ὁ Γεώργιος Μπασιός, ἡ συντεχνία τῶν ραπτάδων καί αὐτή τῶν σουτζήδων (γαλατάδων;) τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀκολουθεῖ ὁ κ. Ν.Δ.Σ. μελετᾶ τίς τοιχογραφίες τῶν δύο ναῶν. Τόν Ἅγιο Νικόλαο ἀγογράφησαν διάφοροι ζωγράφοι, ὅπως ὁ αὐτοδίδακτος Νικ. Κ. Παπαγιάννης (1870-1953) πού ἐργάσθηκε καί σέ ἄλλα μέρη τῆς Μακεδονίας, ἐνῶ τόν Ἅγιο Δημήτριο Χιοναδίτες, Σαμαριναῖοι καί Κλεισουριώτες ζωγράφοι. Παρέχεται, κατόπιν, ἡ καταγραφή τῶν τοιχογραφιῶν τῶν δύο ναῶν καί τὰ ὀνόματα τῶν δωρητῶν, νεώτερον κατά κανόνα χρονολογικῶς.

Στήν ἐπόμενη ἐνότητα ὁ Ν.Δ.Σ. ὁμιλεῖ γιά τὰ κειμήλια τῶν ναῶν καί τήν ἐκκλησιαστική ἀγρυποχοῖα: στόν Ἅγιο Νικόλαο σώζονται ἔξι ἅγια ποτήρια τοῦ 19ου αἰ., ἔνα ρωσικό διακόριο τοῦ 19ου αἰ. (1869), μία λόγχη κ.ἄ., στόν Ἅγιο Δημήτριο δύο διακόρια, τέσσερα Εὐαγγέλια: ἐδῶ καταγράφονται ἀπό τόν συγγραφέα τοῦ βιβλίου καί τὰ διάφορα σημειώματα, τὰ ἀγρυπελίχρσα ἐλάσματα τῶν πινακίδων τῶν Εὐαγγελίων κ.ἄ. Ἡ αὐτή περιγραφή ἰσχύει καί γιά τὰ παλαιά ἐξαπτέρυγα τῶν δύο ναῶν, τοῦς σταυρούς λιτανείας, εὐλογίας, ἁγιασμοῦ, τὰ θυματήρια, τοῦς δίσκους, ἐκ τῶν ὁποίων ἐνδιαφέρων εἶναι αὐτός τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰ. (1746), τὰ στέφανα τοῦ γάμου, τὰ μυροδοχεῖα, οἱ πόρτες, ἔργα ὅλα ἐξόχου τέχνης.

Ἀσχολεῖται, ὡσαύτως, ὁ κ. Ν.Δ.Σ. μέ τήν ἐκκλησιαστική χρυσοκεντηχική, ὅπως εἶναι ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, πού φιλοτεχνήθηκε στή Βιέννη τό 1868, ἀφιέρωμα Στεφ. Βαθέρη ἢ αὐτός τοῦ Ἁγίου Νικολάου φιλοτεχνημένος τό 1868 καί ἕνας ἄλλος μεταγενέστερος τοῦ ἴδιου ναοῦ (ἔτος 1922). Παρουσιάζεται, ἐπίσης, ὁ ἀέρας καί τὰ δισκοποτηροκαλύμματα, τὰ φελώνια, τὰ ἀντιμήσια, δωρεές, τὰ περισσότερα ἀποδήμων Κλεισουριωτῶν. Σημειωτέον ὅτι ὁ συγγρ. ἀναφέρεται κάθε φορά, πρὶν πραγματοποιεῖ τὰ καθέκαστα περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν σκευῶν, στήν ἱστορία ἀπό τήν ἄποψη τῆς λατρείας ἐνός ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Ἀκολουθεῖ ἡ ἐνότητα μέ κατάλογο εἰκόπων: καταγράφονται 133 εἰκόνας στόν ναό τοῦ Ἁγίου Νικολάου, 44 τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καί 5 τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

Τό βιβλίο τοῦ κ. Ν.Δ.Σ. κλείνει μέ τή βιβλιογραφία καί τίς εἰκόνας, ὅπου παρουσιάζονται οἱ δύο ναοί μέ τοῦς θησαυρούς τους (τέμπλα, φορητές εἰκόνας, δισκοποτήρια, ἐπιτάφιοι, λαβίδες, εὐαγγέλια, θυματήρια κ.λπ.).

Τελικῶς ἡ μελέτη τοῦ κ. Ν.Δ.Σ. εἶναι μία σημαντική συμβολή στήν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Μακεδονίας, ἀφοῦ περιγράφονται ὄχι μόνον οἱ δύο ναοί τῆς Κλει-

σούρας, αλλά καταγράφονται και τά πολλά εκκλησιαστικά σκείη τους, άπαράμιλλοι θησαυροί του λαμπρού παρελθόντος της Κλεισούρας.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

† Ιουλία Βοκοτοπούλου, Ιωακείμ Α. Παπάγγελος, Ευαγγελία Καμπούρη, Λής Λαμπριανίδης, Λευτέρης Παπαγιαννάκης, Θύμιος Παπαγιάννης, Γερακίνα Μυλωνά, Χαλκιδική, Ιερό Κοινόβιο Ευαγγελισμού της Θεοτόκου - Ορμύλια, Αθήνα 2002, 4ο, σσ. 300, εικ. 192, 1 χάρτης.

Διεύθυνση έκδοσης: Στέλιος Α. Παπαδόπουλος, Φωτογραφίες: Ανδρέας Σμαραγδής, Καλλιτεχνική επιμέλεια: Γιάννης Κουρούδης.

Όπως ακριβώς προϋδεάζει ο τίτλος του βιβλίου πρόκειται για μία συνολική παρουσίαση τόσο του γεωγραφικού όσο και του ιστορικού χώρου της Χαλκιδικής, γραμμένη από γνωστούς επιστήμονες και συνοδευόμενη από λαμπρό φωτογραφικό υλικό.

Μετά τους τίτλους, τα περιεχόμενα, τον πρόλογο (σ. 9) από τον Στέλιο Παπαδόπουλο, ακολουθούν τα κείμενα: «Η γένση του χώρου» (σσ. 13-31) από τον Θ. Παπαγιάννη, «Η Χαλκιδική στους αρχαίους χρόνους» (σσ. 35-97) από την Ι. Βοκοτοπούλου, «Η χριστιανική Χαλκιδική» (σσ. 103-194) από τον Ι. Παπάγγελο, «Η παραδοσιακή αρχιτεκτονική» (σσ. 199-212) από την Ευαγ. Καμπούρη, «Το τοπίο στη σύγχρονη ζωγραφική» (σσ. 217-229) από την Γ. Μυλωνά, «Η Χαλκιδική τον 20ό αιώνα» (σσ. 233-248) από τους Λ. Λαμπριανίδη και Λ. Παπαγιαννάκη και η βιβλιογραφία, σημειώσεις και ευρετήριο (σσ. 253-298).

Το κενό που υπήρχε στη βιβλιογραφία τόσο από τη γεωγραφική όσο από την ιστορική, αρχαιολογική και οικονομική προσέγγιση του ευρύτερου χώρου της Χαλκιδικής επιχειρεί να καλύψει ο πολυτελής αυτός τόμος που εκδόθηκε πρόσφατα από το Ιερό Κοινόβιο του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου της Ορμύλιας, μετόχι της Ιεράς Μονής Σίμωνος Πέτρης Αγίου Όρους, αφιερωμένος στη μνήμη της Ιουλίας Βοκοτοπούλου. Έγκριτοι και αναγνωρισμένοι επιστήμονες, καταξιωμένοι στον επαγγελματικό και εν γένει χώρο της έρευνας, έγραψαν τα μεσοτού περιεχομένου κείμενα, εμπλουτισμένα από τις εξαιρετικές φωτογραφίες του φωτογράφου Α. Σμαραγδή. Το μεγαλύτερο βάρος της εκδοτικής προσπάθειας επικεντρώνεται κυρίως στην παρουσίαση, ανάδειξη και προβολή του αρχαιολογικού πλούτου της Χαλκιδικής για την ύπαρξη του οποίου υπάρχουν μαρτυρίες και αναφορές από τα απώτατα προϊστορικά έως και τα νεότερα χρόνια.

Οι συγγραφείς των κειμένων κατέχουν άριστα τα αρχαία, μεσαιωνικά και νεότερα κείμενα και την ειδικευμένη βιβλιογραφία που αφορά σε αυτά. Οι γνώσεις αυτές συνδυάζονται και εναρμονίζονται με τον απλό και σαφή επιστημονικό τους λόγο, κερδίζοντας με τον τρόπο αυτό και τον αμύητο και μη ειδικό αναγνώστη.

Ιδιαίτερη τιμητική αναφορά οφείλεται δικαίως στην αείμνηστη αρχαιολόγο Ιουλία Βοκοτοπούλου, τώως προϊσταμένη της Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων αρμόδιας για τη Χαλκιδική, η οποία αφιέρωσε ένα αρκετά αξιόλογο και ώριμο τμήμα της πλούσιας ανασκαφικής και επιστημονικής της έρευνας στον χώρο αυτό, τον οποίο πρόβαλε και ανάδειξε πολλαπλώς. Στο κείμενό της διαπραγματεύεται, με τον σοφά απλό και άγτιο επιστημονικό της λόγο, την ιστορία, αρχαιολογία και